

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ในกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งในประเทศไทย ภายใต้บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 บัญญัติว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะดองใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้"

จากบทบัญญัติตามมาตรา 55 ในเรื่องอำนาจฟ้องในคดีแพ่งสามารถกล่าวได้ว่า บุคคลสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาตามบทบัญญัติมาตรา 55 ได้ ๒ ประเภท คำพิพากษาของศาลในประเภทที่หนึ่ง ได้แก่ คำพิพากษาในเชิงบังคับ (Executory Judgment) ซึ่งศาลมีอำนาจเต็มในการกระทำเพื่อบังคับให้เกิดผลตามคำตัดสิน ในกรณีของคำพิพากษาซึ่งวางแนวปฏิบัติโดยชัดแจ้งนั้น ศาลจะกำหนดสิทธิต่าง ๆ ของคู่ความอันเนื่องมาจากคำพิพากษาแล้วจึงมีคำสั่งให้จำเลยกระทำการใดอย่างใด ๆ เช่น ชดเชยค่าเสียหายหรืองดเว้นการกระทำอันส่งผลกระทบต่อสิทธิประการต่าง ๆ ของโจทก์ซึ่งทางจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาดังกล่าว ศาลก็อาจใช้อำนาจที่มอบอำนาจหน้าที่ในการบังคับให้จำเลยยอมปฏิบัติตาม ซึ่งถือเป็นกระบวนการบังคับคดีตามคำพิพากษา เช่น การยึดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อชำระหนี้ให้แก่โจทก์ตามคำพิพากษา เป็นต้น

ส่วนคำพิพากษาประเภทที่สอง ได้แก่ คำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง (Declaratory Judgment) ซึ่งเป็นคำพิพากษาที่เป็นการแสดงสิทธิให้ประจักษ์ซึ่งความสัมพันธ์ทางกฎหมายของบุคคลในทางแพ่ง ซึ่งมีได้เป็นคำพิพากษาที่มีลักษณะเป็นคำสั่งอันใดเลย ซึ่งจำเลยจะต้องถูกบังคับให้ปฏิบัติตาม เป็นกรณีที่บุคคลร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง หรือเป็นการวินิจฉัยสถานภาพทางกฎหมายของบุคคล

ในกระบวนการพิจารณาความแพ่งในประเทศไทย ศาลมักจะมีคำพิพากษาในเชิงบังคับ (Executory Judgment) มากกว่า การมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) เนื่องจากหลักเกณฑ์ในเรื่องคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในประเทศไทยยังถูกจำกัดสิทธิของบุคคลในการใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งอยู่เพียงแต่กรณีกฎหมายสารบัญญัติรับรองเอาไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น ซึ่งจะถือว่าการดังกล่าวเป็นการตีความกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบทบัญญัติมาตรา 55 แคบเกินไปหรือไม่เนื่องจากถ้อยคำในมาตรา 55 มีได้ระบุเอาไว้โดยชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรว่าบุคคลต้องใช้สิทธิในทางศาลโดยมีบทกฎหมายสนับสนุนไว้โดยชัดแจ้ง ซึ่งในปัจจุบันศาลใช้ดุลพินิจตีความถ้อยคำในมาตรา 55 ว่า "การที่บุคคลจะใช้สิทธิทางศาลได้นั้นต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิเอาไว้โดยชัดแล้ว" และเมื่อมีคำพิพากษามีภาวะแนวบรรทัดฐานไว้อย่างไรแล้วศาลชั้นต้นตลอดจนศาลฎีกาเอง ก็มักจะตัดสินในแนวเดียวกันกับที่ศาลฎีกาเคยตัดสินไว้แล้วในอดีตก่อนอันเป็นหลักที่เรียกกันว่า "หลักการเดินตามแบบอย่าง" (The Doctrine of Precedent) แต่การบัญญัติกฎหมายในรูปประมวลกฎหมายไม่อาจกีดกันบทบาทในทางสร้างสรรค์ของศาลได้ หลักร่าง ๆ ซึ่งวางไว้ในประมวลกฎหมายเพียงแต่เป็นวงกรอบหรือโครงสำหรับระบบกฎหมายของประเทศและจะต้องถูกทำให้ชัดเจนขึ้นโดยศาลในการนำมาตรการต่าง ๆ มาใช้ในทางปฏิบัติเพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น โดยตีความมาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เพราะเหตุว่าคำพิพากษาของศาลในระบบซีวิลลอว์จะไม่ถือว่าตนกำลัง "สร้างกฎหมาย" (made law) แต่ถือว่าตนกำลังตีความกฎหมาย ในการที่พิพากษาคดี ศาลจำต้องตระหนักว่า ตนกำลังทำให้กฎหมายลายลักษณ์อักษรมีชีวิตชีวาเป็นรูปธรรมด้วยกระบวนการตีความโดยอาศัยกฎเกณฑ์ทฤษฎีทางกฎหมายในเรื่องต่าง ๆ

สำหรับประเทศไทยหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย เหมือนในระบบคอมมอนลอว์ เนื่องจากศาลาัชดุลพินิจตีความประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บทบัญญัติมาตรา 55 ในทางจำกัดสิทธิของบุคคลในการใช้สิทธิทางศาลว่า ต้องเป็นกรณีที่กฎหมายสารบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวเอาไว้เท่านั้น และการโต้แย้งสิทธินั้นต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว และสามารถฟ้องเป็นคดีมีข้อพิพาทได้เพียงประการเดียว การโต้แย้งสิทธิที่ยังไม่เกิดมีความเสียหายคู่กรณีไม่สามารถร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลเพื่อระงับข้อพิพาทได้

ระบบการพิจารณาคดีแพ่งของไทยในปัจจุบันทำให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดความสับสนว่าเป็นสงครามหรือการต่อสู้เพื่อเอาแพ้ชนะกันให้ได้เพียงประการเดียว โดยคู่ความคือคู่ต่อสู้ ศาลคือกรรมการผู้รักษากฎหมายและชี้ขาดตัดสิน อาจทำให้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะจัดวางทำลายผลประโยชน์ของฝ่ายตรงข้าม หรือที่เรียกว่าสาดน้ำเข้าใส่กัน และเกิดความบาดหมางต่อกัน หากคู่กรณีเป็นกิจการทางธุรกิจด้วยแล้ว ก็อาจจะกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของส่วนรวมด้วย เพราะหากปล่อยให้ความเสียหายเกิดขึ้นแล้วถึงให้สิทธิแก่บุคคลในทางที่น้ำหนักขึ้นสู่ศาล รูปแบบของการพิจารณาคดีเป็นลักษณะที่คู่ความต่อสู้กัน เป็นปฏิปักษ์ต่อกันโดยมุ่งหวังต่อผลแพ้ชนะในคดี

ดังนั้นควรจะได้หาทางแก้ไขให้การพิจารณาคดีในศาลมีลักษณะประนีประนอมกันมากขึ้น กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งสมควรที่จะให้อำนาจไม่เพียงแต่ไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความยินยอมกันโดยสมัครใจทั้งสองฝ่ายเท่านั้น เพราะเป็นการยากที่คู่ความยินยอมต่อกัน ควรจะได้ให้อำนาจแก่ศาลในการนี้ มีคำสั่ง หรือคำวินิจฉัยในลักษณะประนีประนอมมากกว่าการชี้หน้าหนักคดีเพื่อเอาแพ้ชนะกัน เพราะบทบาทของศาลไทยไม่ควรจะเป็นฝ่ายที่วางเฉย (Passive) แต่บทบาทของศาลไทยในปัจจุบันต้องเป็นเชิงรุก (Active) กล่าวคือ เข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนมากขึ้นถือเป็นบริการอย่างหนึ่ง เพราะศาลต้องมีจิตวิญญานวอลชนเพื่อให้ประชาชนรู้สึกที่ศาลสามารถบรรเทาทุกข์ให้แก่ประชาชนมากขึ้นกว่าเดิม ตัวอย่างเช่น นโยบายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศาล ถือเป็นนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อคู่ความอย่างมาก ถือเป็นวิธีการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วได้ดีกว่าการที่ปล่อยให้คู่ความ

ต่อสู้คดีในประเด็นข้อพิพาท ซึ่งจากการที่ศาลเห็นถึงความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าว สามารถสะท้อนให้เห็นถึงว่าสถาบันศาลก็มุ่งหมายที่จะให้คู่ความได้ประนีประนอมข้อพิพาทกันมากกว่า โต้แย้งสิทธิระหว่างกัน ซึ่งบรรยายในเรื่องของหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง ก็เป็นไปในทางเดียวกับบรรยายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะเป็นนโยบายที่มุ่งเน้นมิให้มีการโต้แย้งสิทธิระหว่างคู่ความ เน้นวิธีประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างคู่ความมากกว่าการต่อสู้เพื่อผลแพ้ชนะ แต่คำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล แตกต่างกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลในประเด็นที่จะมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศาลได้นั้น คู่ความจะต้องโต้แย้งสิทธิกันแล้วปรากฏว่า มีความเสียหายเกิดขึ้นจากการโต้แย้งนั้นคู่ความจึงมาฟ้อง เป็นคดีต่อศาลแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งบทบาทของศาลในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น เริ่มต่อเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น ซึ่งต่างจากนโยบายคำพิพากษาแสดงสิทธิของคู่ความที่เปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทในการที่จะประนีประนอมข้อพิพาท หรือมีคำสั่งใด ๆ ในการแสดงสิทธิของบุคคล เพื่อให้บุคคลทราบถึงสิทธิที่แท้จริงของตน หรือรับรองสิทธิของบุคคลตามที่เขามีอยู่ เพื่อลดข้อโต้แย้งซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายขึ้นในอนาคตซึ่งหากปล่อยให้มีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมต้องเป็นคดีความขึ้นสู่ศาล

ปัจจุบันทัศนคติของศาลไทย เริ่มเห็นถึงความสำคัญของการประนีประนอมข้อพิพาทโดย เห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับคู่ความมากกว่าการที่ปล่อยให้คู่ความต่อสู้คดีระหว่างกัน บทบาทของศาลไทยในปัจจุบันก็เริ่มจะเข้าสู่อานาจของศาลในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ศาลเห็นว่าการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างคู่ความ จะมีประโยชน์กับคู่ความทั้งสองฝ่ายต่อคู่กันเองโดยที่ศาลมีหน้าที่พิพากษาว่าฝ่ายใดชนะคดี ซึ่งจะถือเป็นผลเสียกับคู่ความมากกว่าการที่จะมีการไกล่เกลี่ย เพื่อให้คู่ความสามารถประนีประนอมข้อพิพาทได้ ซึ่งจากหลักการของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลก็มีเจตนารมณ์เช่นเดียวกับหลักการของคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล คือ เพื่อประนีประนอมข้อพิพาทกันหรือเพื่อไม่ให้เกิดเป็นข้อพิพาทกันในอนาคต แต่แตกต่างกันที่กระบวนการของการร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลนั้น เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการป้องกันความเสียหาย ก่อนที่จะเกิดความเสียหายขึ้นจริง ซึ่งถ้าไม่เปิดโอกาสให้คู่กรณีได้ใช้สิทธิทางศาลดังกล่าวแล้ว อาจเกิดความเสียหายขึ้นในอนาคต หรือรับรองสิทธิของบุคคล เพื่อป้องกันการโต้แย้งสิทธิในอนาคต ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ศาลเข้ามามีบทบาทสำหรับการใช้

ดุลพินิจในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้ในประเทศไทย จะเป็นประโยชน์อย่าง
 ยิ่งสำหรับกระบวนการพิจารณาความแพ่ง เนื่องจากจะเป็นการป้องกันข้อพิพาท หรือความเสียหาย
 ซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ ซึ่งในประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เช่น ประเทศอังกฤษ
 ที่เป็นประเทศแม่แบบของหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของคู่ความก็ได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจใน
 การนำหลักดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาข้อเท็จจริงแต่ละคดีภายใต้ขอบเขตของหลักเกณฑ์ดังกล่าว

สำหรับประเทศไทยการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ เป็นเรื่องที่ไม่
 สามารถกระทำได้โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย ซึ่งในระยะเวลาหนึ่งเคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128/2468
 เป็นคำพิพากษาที่พิจารณาความโดยอาศัยหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลตามแบบอย่างในระบบ
 กฎหมายคอมมอนลอว์ แต่ปัจจุบันหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมของ
 ไทยได้ถูกตีกรอบให้แคบลงโดยคำพิพากษาของศาลฎีกา โดยจำกัดการแสดงสิทธิหรือการรับรอง
 สิทธิของบุคคล เป็นเพียงกรณีให้บุคคลใช้สิทธิทางศาลได้เฉพาะในกรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติ
 รับรองสิทธิโดยชัดแจ้งเท่านั้น ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นเพียงแนวคำพิพากษาของศาลฎีกามีได้มี
 ตัวบทกฎหมายบัญญัติเอาไว้โดยชัดแจ้ง ว่าการจะใช้สิทธิทางศาลต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติ
 รับรองสิทธิเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลสามารถนำมาปรับใช้
 ในประเทศไทยได้โดยไม่ขัดต่อตัวบทกฎหมายแต่ประการใด โดยการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิ
 ของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทยมีใช่เรื่องใหม่แต่ประการใด เพราะเคยนำหลักคำพิพากษา
 ดังกล่าวมาใช้ในประเทศไทยแล้ว ดังนั้นการที่จะนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้ในประเทศไทยจึง
 มีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับสภาพสังคมในปัจจุบัน แต่การนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล
 มาใช้จำเป็นต้องมีข้อจำกัดและเงื่อนไขต่าง ๆ ในการร้องขอต่อศาลเพื่อแสดงสิทธิของบุคคล

- การที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลนั้น จะต้องมีการพิพาทระหว่างบุคคลอยู่แล้ว และอาจเกิด
 คดีมีข้อพิพาทได้ในภายหลัง โดยศาลมีดุลพินิจในการที่จะรับวินิจฉัยหรือไม่ก็ได้

- การที่ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งแสดงสิทธิในทางแพ่งของผู้ร้องจะต้องมีเหตุ (locus
 standi)

- การร้องขอให้ศาลมีคำสั่งแสดงสิทธิทางแพ่งได้ แม้ว่าไม่มีมูลกรณีระหว่างบุคคล (no cause of action exists)

- ผู้ร้องขอต้องมีผลประโยชน์ได้เสียเพียงพอกับการยื่นคำร้องนั้น
- ผลของคำพิพากษาจะไม่ผูกพันบุคคลภายนอก

ซึ่งเงื่อนไขต่าง ๆ ดังกล่าวนี้เป็นเกณฑ์ที่จะใช้พิจารณาว่ากรณีใดที่สามารถร้องขอให้ศาลพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลได้

ข้อเสนอแนะ

สำหรับกรณีในประเทศไทย หลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของคู่ความมาซึ่ง ในเบื้องต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าการบัญญัติกฎหมายสารบัญญัติ เพื่อรับรองสิทธิดังกล่าวคงเป็นเรื่องที่กระทำได้ยากและล่าช้า สำหรับทางแก้ปัญหาดังกล่าวในเบื้องต้นจากการที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงปัญหาการใช้สิทธิของบุคคลในทางแพ่งโดยละเอียดแล้ว ขอเสนอความเห็นให้มีการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการปรับปรุงกฎหมายวิธีสบัญญัติอาจเป็นเรื่องที่กระทำได้สะดวกกว่า และให้ผลได้เร็วกว่าการแก้ไขกฎหมายสารบัญญัติ เนื่องจากกฎหมายวิธีสบัญญัติเป็นเรื่องของวิธีพิจารณาในศาล เป็นกฎหมายที่มีความยืดหยุ่นได้โดยการให้ดุลพินิจแก่ศาล ในบางกรณีการพิจารณาพิพากษาคดีควรให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของคู่ความมาปรับใช้ในประเทศไทย จะทำให้กระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งควรนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาปรับใช้กฎหมายวิธีสบัญญัติก่อน เพื่อเป็นแนวทางการที่ประเทศไทยจะได้พัฒนากฎหมายสารบัญญัติในเรื่องสิทธิทางแพ่งของบุคคลให้ทันต่อสภาพสังคมในปัจจุบันมากขึ้น เพื่อให้กฎหมายสารบัญญัติของไทยมีความทันสมัยทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ

ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงการใช้สิทธิทางศาล โดยขอเสนอแนะว่าควรนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์อื่น เป็นต้นกำเนิดของหลักดังกล่าวมาปรับใช้กับประเทศไทย เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128/2468 ซึ่งได้วินิจฉัยเอาไว้ว่า "ศาลยอมทรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะทำคำพิพากษาแสดงอำนาจได้ตามแต่จะเห็นสมควร คือ คำพิพากษาในความเป็นไปแห่งเรื่อง แม้ยังไม่เกิดเป็นข้อวิวาทกันขึ้น แต่อำนาจนี้ต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง เมื่อไม่มีเหตุควรเป็นคดี ศาลจะไม่ใช้อำนาจดังกล่าวนี้ แต่ในคดีนี้จำเลยได้ขู่ว่าจะฟ้องหลายครั้ง และเลื่อนเวลาฟ้องร้องไปโดยไม่มีกำหนด เป็นการเดือดร้อนราคาญแก่โจทก์ จึงพิพากษาให้โจทก์ชนะคดียืนตามศาลล่าง" จะเห็นว่าคำพิพากษาศาลฎีกานี้ได้นำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาใช้ในการพิพากษาคดี ซึ่งเป็นกรณีที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันในการที่ศาลไทยจะนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรม

วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นที่จะ เสนอนวความคิดในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทย โดยในระยะแรกเริ่มผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลในทางแพ่งนั้น สามารถนำมาปรับใช้ในประเทศไทยได้ 2 ทาง กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง เป็นการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาปรับใช้
ในประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55

ประการที่สอง เป็นการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาปรับใช้
ในกฎหมายพิเศษเฉพาะเรื่อง โดยการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ซึ่งการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิทางแพ่งของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทยทั้ง
2 ประการดังกล่าว ผู้เขียนขอเสนอความเห็นให้นำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลทั้ง 2
ประการมาใช้ควบคู่กัน เนื่องจากแต่ละประการมีข้อดีที่แตกต่างกัน การนำทั้ง 2 ประการมา
ใช้ควบคู่กันจึง เป็นวิธีที่หาประโยชน์สูงสุดอีกทางหนึ่ง

ในเบื้องต้นผู้เขียนมีความเห็นว่าควรมีการกำหนดขอบเขตและหลักเกณฑ์ของการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้ในประเทศไทย เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการที่ศาลจะใช้อดุลพินิจทางปฏิบัติ (The Rule of Practice) และเพื่อป้องกันปัญหาในการที่ประชาชนต้องการให้ศาลเป็นผู้ตอบปัญหาทางกฎหมาย และป้องกันปัญหาคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลมากเกินไปจนสมควร ทั้งยังเป็นประโยชน์ในเรื่องของความชัดเจนในขอบเขตแห่งสิทธิของผู้ฟ้องร้อง

ดังนั้นจึงขอเสนอการวางแนวทางเกี่ยวกับคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง การนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมารับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยการนำหลักดังกล่าวมาใช้ในมาตรา 55 โดยเป็นกรณีให้ศาลใช้อดุลพินิจในการพิจารณานำหลักดังกล่าวมาใช้ในคดี โดยมีการวางหลักเกณฑ์เพื่อเป็นแนวทางดังนี้

(๑) ควรมีการกำหนดประเภทของคดี โดยคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในลักษณะคดี เช่น

- คดีแห่งที่มีทุนทรัพย์เป็นจำนวนมาก
- คดีแห่งที่มีผลเสียหายกระทบกระเทือนต่อประชาชนส่วนมาก
- คดีแห่งที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
- คดีแห่งที่เกี่ยวกับสิทธิหรือสถานะของบุคคล

เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกเหนือจากประเภทของคดีดังกล่าวซึ่งกำหนดประเภทโดยเทียบเคียงตามหลักคดีของประเทศอังกฤษ คดีประเภทอื่น ๆ เป็นเรื่องที่ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจประกอบข้อเท็จจริงในแต่ละคดีเป็นเรื่องของหลักในทางปฏิบัติ (The Rule of Practice) มิใช่เป็นหลักทฤษฎีทางกฎหมาย (The Rule of Law) ดังนั้นจึงเป็นกรณีที่เปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเพื่อประกอบกับข้อเท็จจริงในการวินิจฉัยคดีเพื่อประโยชน์ของคู่ความ และเพื่อประโยชน์แห่งกระบวนการยุติธรรม

(๒) จำเป็นต้องมีการกำหนดค่าธรรมเนียมศาลเป็นจำนวนเงินที่สูงกว่าคดีทั่วไป และศาลมีอำนาจที่จะไม่คืนค่าธรรมเนียมศาลให้กับผู้ร้องแม้ว่าศาลได้พิจารณาแล้วว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีที่ไม่อยู่ในขอบอำนาจของศาลซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษ โดยถือเป็นกลไกในการกลั่นกรองอย่างหนึ่งในการที่บุคคลจะนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลตามหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล เพื่อเป็นการป้องกันคดีมิให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลมากเกินไป

การกำหนดค่าธรรมเนียมที่เป็นจำนวนเงินสูงกว่าคดีทั่วไป และนอกจากจะเป็นกลไกในการกลั่นกรองคดีแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรม เนื่องจากคดีประเภทที่สามารถร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลได้นั้น มักจะเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษและอาจต้องมีการพิจารณาความโดยผู้พิพากษาผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดค่าธรรมเนียมศาลให้เป็นจำนวนสูงกว่าการฟ้องคดีทั่วไป เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาระบบงานของศาล

ประการที่ 2 การนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในกฎหมายพิเศษเฉพาะ เรื่องดังกล่าว ต้องเป็นกรณีที่มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์คำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยชัดแจ้งเท่านั้น โดยเป็นการบัญญัติรับรองสิทธิให้บุคคลสามารถใช้สิทธิต่าง ๆ ตามหลักกฎหมายเฉพาะ เรื่องนั้น ๆ ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นวิธีการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาใช้โดยตรง เป็นกรณีที่ศาลไม่ต้องใช้ดุลพินิจตีความกฎหมาย เนื่องจากการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในกฎหมายพิเศษเฉพาะ เรื่องนั้น เป็นเรื่องที่ต้องมีกฎหมายรองรับในการใช้สิทธิในเรื่องดังกล่าวเอาไว้โดยชัดแจ้งแล้ว

วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคล (Declaratory Judgment) เพื่อให้ทราบถึงประโยชน์ของหลักดังกล่าว สำหรับเป็นแนวทางในการนำหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลมาปรับใช้ในประเทศไทย โดยวัตถุประสงค์ของผู้เขียนได้นำเสนอถึงแนวทางการนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ เพื่อประโยชน์สำหรับกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ซึ่งหลักคำพิพากษาแสดงสิทธิของบุคคลถือเป็นหน้าที่ในการบริการที่สำคัญของศาล เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับประชาชนในการบรรเทาทุกข์ทางแพ่งหนทางหนึ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย